บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การศึกษามุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งปัญญา จิตใจ และสังคม ทั้งในระดับความคิด ค่านิยม และพฤติกรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงสังคม พัฒนาคนให้มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เคารพและรักษากฎเกณฑ์ของสังคม ทำงานด้วยความอดทนมากกว่าการหวังผลสำเร็จด้วยวิธีลัดที่ขาดคุณภาพ ให้คนยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวศาสนาที่แต่ละคนนับถือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, มปป. : 24-25)

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยให้คนพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิต การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตนเอง สร้างพลังครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างสรรค์พัฒนาสังคมและประเทศชาติ

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การศึกษาศาสนาเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจและการยึดมั่นในหลักคำสอนดังกล่าวและถือเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคนที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ทางด้านศาสนาตามความสามารถของแต่ละคน สถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญและมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาแก่มุสลิมทุกเพศทุกวัย นั่นก็คือ **"มัสยิด"** ***โดยมีผู้นำศาสนาหรือผู้นำมุสลิมเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษา***

มัสยิดเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมอิสลาม เป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของพระเจ้า เป็นศูนย์รวมของศรัทธาชนมุสลิม ในเชิงลักษณะของความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพที่ปราศจากความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น วรรณะ ชื้อชาติ ภาษา และชาติพันธุ์ของมนุษย์ (มัรวาน สะมะอุน : 2529)

ยิ่งกว่านั้นมัสยิดยังเป็นสถาบันในการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางสังคมและพฤติกรรมของศรัทธาชนมุสลิม ให้มุ่งตรงต่อเอกภาพแห่งพระเจ้าโดยสิ้นเชิง ประวัติศาสตร์อิสลามได้สอนให้เห็นว่านอกจากมัสยิดจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว ยังเป็นสถานศึกษาอบรมวิชาความรู้ จริยธรรม การประกอบอาชีพ ศูนย์สารนิเทศ และการปลูกฝังทัศนคติ ความรักประเทศชาติอีกด้วย (อัลวา และอัลฟาดีล, 2526 : 7)

มัรวาน สะมะอุน (2529 : 42) กล่าวว่า "มัสยิดน่าจะมีโรงเรียนสายสามัญในระดับสูง และควรมีห้องสมุด"

เมาลานา เกาซาร์ เทียร์ (2517) ที่ว่า "ในยุคที่วัฒนธรรมตะวันตกเฟื่องฟูนั้นมีมัสยิดเพียงไม่กี่แห่งที่ยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการศึกษา นอกจากนี้ผู้นำศาสนาของมัสยิด เช่น โต๊ะอิหม่ามและโต๊ะคอเต็บ เป็นต้น ก็ไม่มีบทบาทในการสอนข้อบัญญัติทางศาสนาแก่คนหนุ่มสาวที่มีการศึกษา ผู้ซึ่งมีความสงสัยและเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เพราะการศึกษาแบบตะวันตกได้เข้ามาทำลายจิตใจของพวกเขา"

ยูสุฟ ก็อรฎอวี (2530) กล่าวว่า ผู้นำศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในมัสยิดต้องมีหน้าที่ด้านการศึกษาและวัฒนธรรมดังนี้ 1) ให้การศึกษาแก่เยาวชนทุกคน 2) ขจัดความไม่รู้หนังสือของประชาชน 3) ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม 4) ส่งเสริมให้มีการเรียนวิชาศาสนาอิสลามเป็นรายวิชาบังคับทุกระดับการศึกษา 5) แก้ไข ปรับปรุงหลักสูตรและขจัดการบิดเบือนอิสลาม 6) เรียบเรียงตำรา 7) ปรับปรุงครูให้มีความสามารถในการสอน

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าผู้นำศาสนามีบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษาในมัสยิด ไม่ว่าจะเป็นการอบรมและเผยแพร่ศาสนา รวมทั้งมีการสอนอ่านอัลกุรอาน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับศาสนา เช่น การจัดการเรียนการสอนแก่เยาวชนมุสลิม กิจกรรม การฝึกอบรมทั้งด้านวิชาการทางศาสนาและวิชาสามัญ กิจกรรมห้องสมุดชุมชน และกิจกรรมการเผยแผ่อิสลาม (มัรวาน สะมะอุน, 2523)

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527) กล่าวว่า "มัสยิดในเมืองกับเขตเทศทำหน้าที่ด้านการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน และระดับความรู้ทางศาสนา ระดับความรู้ทางสามัญ ฐานะทางเศรษฐกิจ และวัยของผู้นำศาสนาอิหม่ามไม่มีความสัมพันธ์กับหน้าที่ด้านการศึกษา รวมทั้งชาวไทยมุสลิมทั้งในเมืองและในชนบทมีความคาดหวังที่จะให้ผู้นำศาสนาในแต่ละมัสยิดมีบทบาทในการสอนอัลกุรอานและสอนศาสนาแก่เยาวชน" ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของมานี ชูไทยและคณะ (2542 : 59-62) ที่กล่าวว่า "ผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงทางด้านการศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ ผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) ที่อยู่ในภาค อายุ สถานภาพการสมรส อาชีพ วิธีที่ได้เป็นอิหม่าม และรายได้ต่างกันมีการปฏิบัติจริงทางด้านการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน" ในขณะที่แวอุเซ็ง มะแดเฮาะ

และคณะ (2539 : 96-100) กล่าวว่า "มัสยิดในเมืองและมัสยิดในชนบทมีบทบาทด้านการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยมัสยิดในเมืองมีบทบาทด้านการศึกษาอยู่ในระดับต่ำและมัสยิดในชนบทมีบทบาทด้านการศึกษาอยู่ในระดับสูง และระดับความรู้ทางด้านศาสนา ระดับความรู้ทางด้านสามัญของอิหม่าม และฐานะทางเศรษฐกิจของอิหม่ามไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทด้านการศึกษาของมัสยิดในเมืองและมัสยิดในชนบท"

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษาของสังคมมุสลิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ โต๊ะครู และในสังคมมุสลิมถือว่าโต๊ะครูเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลสูงต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของมุสลิม โต๊ะครูที่ไม่มีชื่อเสียงก็จะมีลูกศิษย์เฉพาะในหมู่บ้านหรือในตำบล ส่วนโต๊ะครูที่มีชื่อเสียงมากก็จะมีลูกศิษย์จากอำเภออื่นหรือจากต่างจังหวัดมาเรียนด้วย สำหรับคุณลักษณะของบุคคลที่จะเป็นโต๊ะครูจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้แตกฉานในทางศาสนาอิสลามที่เรียกกันตามศัพท์ภาษาอาหรับว่า "อาลิม" (Alim) (คณิต ไข่มุกด์ และคณะ, 2525 : 109-110) ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าผู้นำศาสนาหรือโต๊ะครูนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาหรือการดำเนินการเรียนการสอนแก่มุสลิม ซึ่งในการจัดศึกษาของผู้นำศาสนาหรือโต๊ะครูในอดีตจะดำเนินการเรียนสอนในรูปแบบของ "ระบบปอเนาะ" ซึ่งในปัจจุบันระบบปอเนาะก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ถึงอย่างไรก็ตามบรรดาผู้นำศาสนาหรือโต๊ะครูก็ยังคงมีบทบาทในการจัดการศึกษาเหมือนเดิม

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจและคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนอบรมจริยธรรมอิสลาม (โรงเรียนตาดีกา) โรงเรียนสอนอัลกุรอานแบบกีรออาตี ศูนย์การเรียนอัลกุรอานแบบดั้งเดิม และการจัดการเรียนการสอนในมัสยิด (ได้แก่ การสอนอัลกุรอานแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด จริยธรรมอิสลาม การปฏิบัติศาสนกิจ หลักการศรัทธา และการบรรยายประจำสัปดาห์) โดยจะศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาและเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนในการพัฒนาการศึกษาของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้นำมุสลิมต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้นำมุสลิมกับบทบาทที่เป็นจริงในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่อการพัฒนาการศึกษากับบทบาทที่เป็นจริงในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ได้ทราบความพึงพอใจของผู้นำมุสลิมต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้นำมุสลิมกับบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิม

5. ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่อการพัฒนาการศึกษากับบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. ได้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

7. นำข้อมูลที่ได้เสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสังคมมุสลิมและในมัสยิด เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการศึกษาในสังคมมุสลิมให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิม

8. นำข้อมูลที่ได้เสนอต่อหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสาร

9. นำข้อมูลที่ได้เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา วางแผน และกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการจัดศึกษา และการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาของสังคมมุสลิม

10. ใช้เป็นข้อมูลประกอบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาการศึกษาของสังคมมุสลิม และการจัดการศึกษาของท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาวิจัยดังนี้

1) บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิม

2) ความพึงพอใจของผู้นำมุสลิมต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิม

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรดังนี้

1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1.1) จังหวัด

1.2) เพศ

1.3) อายุ

1.4) สถานภาพการสมรส

1.5) วุฒิการศึกษาทางสามัญ

1.6) วุฒิการศึกษาทางศาสนา

1.7) อาชีพ

1.8) รายได้ต่อเดือน

1.9) ตำแหน่งทางศาสนา

1.10) ตำแหน่งทางสังคม

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

2.1) บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิม

2.2) ความพึงพอใจของผู้นำมุสลิมต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิม

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. บทบาท หมายถึง การกระทำหน้าที่หรือการปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานที่บุคคลกระทำออกมาให้เห็นในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นเงื่อนไขให้เขาแสดงออกมา เพื่อตอบสนองต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขากำลังดำรงอยู่

3. บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง เป็นความคาดหวังของผู้ที่ดำรงตำแหน่งเองว่าเขาควรจะมีบทบาทอย่างไร หรือควรจะทำอะไร หรือควรจะทำอย่างไร เมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ

4. ผู้นำมุสลิม หมายถึง ผู้นำทางสังคมที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น กรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วย กำนันหรือสารวัตรกำนัน และสมาชิกสภาตำบล/อบต. เป็นต้น และผู้นำทางศาสนา เช่น โต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ โต๊ะบิลาล และคณะกรรมการประจำมัสยิด เป็นต้น

5. การศึกษาของสังคมมุสลิม หมายถึง การดำเนินการเรียนการสอนทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยที่มีการนำเนื้อหาและรายวิชาทางด้านศาสนามาสอนแก่ผู้เรียน เช่น การจัดการเรียนการสอนประจำมัสยิด โรงเรียนตาดีกา/ครุสัมพันธ์ สถาบันการศึกษาปอเนาะ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา (สามัญควบคู่กับศาสนา) ในระดับอนุบาล ประถม และมัธยม เป็นต้น

6. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา